

ANADOLU SELÇUKLU BANİLERİNİN POLİTİK YAŞAMLARIYLA MİMARİ FAALİYETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Yrd. Doç. Dr. Alptekin YAVAŞ*

ÖZ: Dönemin bani karakterini tahlili, Anadolu Selçuklu Sanatının doğru anlaşılabilmesi için çok önemlidir. Anadolu Selçuklu Banisini, bina yaptırmaya iten dini, sosyal, politik gibi birçok neden vardır. Buna karşın bina yaptırma kaygısının çoğu zaman tek bir sebebe dayanmadığı görülür. Bunlar arasında, baninin politik kariyerinin çoğu kez diğer sebeplerin önüne geçer. Anadolu Selçuklu Banilerinin mimari eserleri politik bir argüman olarak kullanması dikkat çekicidir. Dönemin önemli yapılarına ait kitabe ve vakfiyelerde, banilerin politik mücadelelerini yansıtan ifadelerle sıklıkla rastlanır. Bu çalışmada, bazı örneklerin ışığı altında dönemin banisinin politik kariyeriyle mimarlık faaliyetleri arasındaki paralelliklerden bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Selçuklu Sanatı, Bani, Alâeddin Keykubat, Pervane Muinüddin Süleyman, Adile Sultan, Mahperi Hatun

The Relationships between Political Life and Architectural Activities of Anatolian Seljuk Patronages

ABSTRACT: An analysis of patronage character is of vital importance for proper understanding of the Anatolian Seljuk art. There Are several reasons as of religious, social and political origin encouraged the Anatolian Seljuk patronage to raise buildings. In any case, the concern for building constructions were mostly incurred from a number of reasons rather that a single one. Among them, the political career of patronage had been the primary one. It is also remarkable that architectural artifacts of Anatolian Seljuki patronages had been used as political arguments. The testimonies reflecting political scrambles of Anatolian Seljuki patronages had been frequently blundered on epigraphs and Vakfiye of the period involved. In this study, paralellisms between political career and architectural activities of patronage of the Seljuk period are discussed in the light of some examples.

---

* Çanakkale Onsekiz Mart Üni. Fen-Ed. Fak. alptekinyavas@hotmail.com

Key Words: Anatolian Seljuk Art, Patronage, Alaeddin Keykubat, Pervane Muinuddin Suleyman, Sultan Adile, Mahperi Lady

Selçuklu Veziri Nizâmülmülk, Bağdat'ta Nizamiye Medreselerinin inşasını emrettiğinde, hiç kuşku yok ki, bir bani olarak yapının mimari strüktürünün nasıl olacağı sorunu, Sünni akidenin yaygınlaşması kaygısı yanında ünlü vezir için hiç de önemi yoktu. Her ne kadar bu mimari yapılar, sonraki dönemlere ait medrese şemasını hatta müfredat programını etkilemiş olsa da, öncelikle baninin siyasi-politik kaygılarına hizmet ettikleri açıktır.

Türklerin Anadolu topraklarındaki ilk büyük devleti Anadolu Selçuklular, büyük fetihlerin yanı sıra Moğol ve Haçlı istilası veya devlet adamlarının ihaneti gibi karmaşık bir siyasi tarihe sahiptir. Bu dönem aynı zamanda, Moğol istilasının önüne katıp sürüklediği Orta Doğunun en yetenekli sanatçılarından eliyle şekillenen özgün bir sanat ve kültür ortamının teşkil edildiği zaman diliminin de adıdır. Saray ve çevresinin baniliğini üstlendiği sanat ürünleri, sadece strüktürel veya artistik özellikleriyle değil dönemin siyasi tarihine de ışık tutan tarihi arka planlarıyla da dikkat çekicidir. Sultan ve çevresinin bu mimarlık faaliyetlerinin siyasi yaşamları içinde ifade ettiği anlamın belirlenebilmesi, sadece bu mimari yapıtların tarihini değil, dönemin, çoğu zaman suskun tarihi kaynaklarının aydınlatamadığı siyasi olaylara da ışık tutabilecektir.

Söz konusu mimarlık ürünlerine ait kitabe metinlerinde veya vakfiyelerdeki anlatımlarda karşımıza çıkan bilgiler, dönemin siyasi hayatına birinci elden kaynaklık eder. Bu kaynaklar, dönemin bani karakterinin anlaşılabilmesi için de önemli veriler sunar. Zira mimarlık faaliyetlerini politik yaşamının bir aracı veya parçası sayan Anadolu Selçuklu Banisini, bina yaptırmaya iten nedenleri de farklı açılardan değerlendirebilme şansına bu yolla sahip olabiliriz. Bu bakış açısına dayanan yüzeysel bir irdeleme bile banilerin (Crane 1993: 1-57; Brend 1975: 160-186) politik kariyerleriyle mimarlık faaliyetleri arasında dikkat çekici bir ilişkiyi ortaya koyar.

Anadolu Selçuklu Devletinin en kudretli sultanı ve en önemli sultan-banilerinden olan I.Alâeddin Keykubat'ın mimarlık faaliyetleriyle siyasi kariyeri arasında ilginç paralellikler gözlenmektedir. Bu durumun en önemli örneği Konya Surları inşaatıdır. Keykubat'ın tahta çıktıktan sonraki ilk icraatlarından biri başta Konya olmak üzere Sivas, Kayseri gibi önemli kentlerin tahkimatlarını yenilemek oldu (İbni Bibi 1996: C. I, 271-275). Asıl olarak yaklaşan Moğol tehlikesi sebebiyle gerçekleştirilen bu mimari faaliyetin politik bir sebebi daha vardı. Selefî I. İzzeddin Keykavus döneminde politik ve ekonomik olarak son derece güçlenen

Çaşnigir Seyfeddin ve Zeyneddin Başar gibi emirler, mevcut konumlarıyla yeni sultanın politik ve ekonomik gücünü tehdit ediyordu (İbni Bibi 1996: C.I, 283). Bu durumu lehine değiştirmek isteyen Keykubat, Konya'daki sur inşaatının tüm maddi külfetini söz konusu emirlere yükler. İbnî Bîbî (1996: C. I, 273) ve Anonim Selçuknâme (1952: 29), sultanın söz konusu imar faaliyetini emirleri ekonomik olarak zayıflatmak için özellikle kullandığını belirtir. Bu geniş çaplı imar faaliyetinin Alanya, Kayseri ve Sivas'ta da emirler eliyle gerçekleştirildiğini görmekteyiz. Son derece ağır bir maddi külfeti olduğu anlaşılan bu inşaatların emirlerin ekonomik gücünü çok zayıflattığını kaynaklar açıkça ifade etmektedir. İnşaatların hemen ertesinde, maddi gücü zayıflayan emirlerin Keykubat tarafından Kayseri'de bir kısmının öldürülerek bir kısmının da tutuklanarak bertaraf edilmesi (İbni Bibi 1996: 283-290), sultanın bir strateji dâhilinde hareket ettiğini Konya ve diğer şehirlerdeki imar faaliyetini de bu politik sürecin bir aracı olarak kullandığını ortaya koymaktadır. Kaynakların bu imar faaliyetlerini aktarırken verdikleri bilgiler (İbni Bibi 1996: C.I, 272-273), Keykubat'ın inşaat sürecine direk müdahil olan, planları tashih eden, binaların yerlerini düzenleyen bir bani karakterine sahip olduğunu gösterir. Bu ise onun doğrudan, mimarlık mesleğine olan ilgisiyle alakalıdır.

Anadolu Selçuklu Banilerinin bazen yapıtlarının kitabelerinde bazen vakfiyelerinde yer alan bilgiler, onların doğrudan siyasi kariyerlerine atıf yaparlar. Sahip Ata Fahreddin Ali, dönemin sadece en uzun soluklu siyasi kariyerine sahip politikacısı değil, aynı zamanda günümüze en fazla eseri ulaşmış banisidir. Ünlü vezir, henüz o dönemde dahi bu özelliği sebebiyle "Ebu'l-Hayrat" (Hayırlar Babası) unvanıyla anılır. Onun Konya'da, bugün İnce Minareli Medrese olarak anılan Darü'l-Hadis ve Mescit'ten müteşekkil külliyesi mimari ve süsleme özellikleriyle Anadolu Selçuklu Sanatının zirve yapılarından biri olarak kabul edilir. Kitabesi bulunmayan, inşa tarihi de net olarak bilinmeyen yapının, vakfiyesi günümüze ulaşmıştır (Bayram-Karabacak 1981: 31-61). Vakfiyede dönemin ekonomik hayatından, başkent Konya'nın şehir strüktürüne kadar Ortaçağ Anadolu'sunun sosyal hayatına ışık tutacak çok önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler içinde ünlü vezirin unvanları da bulunmaktadır. Bunlar arasında yer alan "*Doğu ve Batı Vezirlerin Hâkimi*" (Bayram-Karabacak 1981: 38) tabiri dönemin ve ünlü vezirin siyasi hayatında yer alan ünik bir olaya gönderme yapmaktadır. Sahip Ata, Anadolu Selçuklu tarihinde ilk ve son kez gerçekleşen iki sultanlı ve tabii ki iki vezirli yönetim sırasında, önce ülkenin batı yarısını yöneten II. Keykavus'a hizmet vermiş; daha sonra kardeşini yenerek tek başına ülkede hâkimiyet tesis eden IV. Kılıçarslan'ın vezirliğini üstlenmiştir. Dolayısıyla vakfiyedeki "*doğu ve batı veziri*" şeklindeki ifade, ülkenin ikiye bölünüp, sultan kardeşler tarafından yönetildiği ve

daha sonra birinin tek başına ülkeye hâkim olduğu siyasi gelişmeye atıf yapmaktadır. Ünlü Vezirin siyasi hayatının zirvesine ulaştığı 1261–1262 yılları arasındaki bu politik gelişme, hem kitabesi bulunmayan İnce Minareli Medresenin inşa tarihi konusunda fikir vermekte hem de dönemin sanat eserlerinin politik gelişmelerin odağında yer aldığını ortaya koymaktadır.

Sivas'ta aynı yıl (1271) da tamamlanan üç bina gerek kentin sosyo-kültürel tarihi gerekse Ortaçağ mimarlık tarihi için ilginç örneklerdir. Bilindiği gibi bu binalardan Çifte Minareli Medrese ünlü Moğol Veziri Cüveynî'nin, vergilerin tanzimi için Anadolu'da kaldığı günlerde yaptırdığı bir eserdir. Buruciye Medresesi bir Moğol beyi olan Muzaffer Burucerdî'nin bir eseridir. Söz konusu iki bina İzzeddin Keykavus Şifahanesinin de bulunduğu Ortaçağ Sivas'ının merkezini oluşturan alanda yer alır. Çifte Minareli Medrese Şifahanenin hemen karşısında yer alırken onu gölgede bırakan ölçüleriyle dikkati çeker. E. S. Wolper (1995: 43), Çifte Minareli Medresenin özellikle bu dar alanda inşa edildiğini, Şifahaneyi ölçüleriyle geride bırakan binanın aynı zamanda Selçukludan İlhanlılara geçen kontrol düşüncesini de yansıttığını belirtmektedir. Wolper, Çifte Minareli'nin kitabesinde Selçuklu Sultanının isminin geçmemesinin de bu durumla ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Selçuklu veziri Sahip Ata Fahreddin Ali'nin yaptırdığı Gök Medrese ismiyle bugüne ulaşan bina ise bu iki binadan farklı olarak, şehrin güney kapısının karşısında yer alır. Ortaçağ Sivas'ında şehre güney yönden (Kayseri) gelen kervanların ilk göreceği bina bu medrese olacaktır (Wolper 1995: 45). M. Cezar (1983: 49-51), Ortaçağ Sivas'ının ticaret hayatının Ulu Cami ve çevresinden güneye Gök Medrese ve çevresine yayıldığını belirtir. Bu alanın, XV. yüzyıl belgelerinde Medrese-i Sahip mahallesi ismiyle anılıyor olması, medresenin bu alandaki yeni bir yerleşimin teşekkülüne sebebiyet verdiğini göstermektedir. Wolper, (1995: 43) Sahip Ata Medresesinin yerinin farklı oluşunu, Sahip Ata'nın şehirde yeni bir merkez oluşturma gayreti olarak yorumlar. Sivas Gök Medrese Vakfiyesinde (Bayram-Karabacak 1982: 53) de "*ulema yokluğu, evliya eksikliği ve ilim müesseselerinin harap olmaya yüz tutması*" ısrarla vurgulanmıştır. Ayrıca medresede istihdam edilecek ulema kadrosunun niteliği, harcamaları ve ihtiyaçlarının temini hususunda ayrıntılı bilgiler (Bayram-Karabacak 1982: 53, 55–56) de mevcuttur. Vakfiyede, "*Şafii müderris tayini*" veya "*alevi dervişlerin ihtiyaçlarının karşılanması*" yolundaki bilgiler (Bayram-Karabacak 1982: 53), baninin, Sivas'ın farklı Müslüman inanışlarına (Demir 1996: 217-227) saygı gösteren ve tamamını aynı çatı altında görmek isteyen bir tercihi olarak yorumlamak gerekir. Sahip Ata'nın Selçuklu merkezi otoritesinin zayıflamasıyla çok etkili olmaya başlayan Moğol hâkimiyeti karşı Sivas özelinde hâlâ Selçuklu otoritesini temsil etmeye çalışması; bunu da, aynı

yıl tamamlanan ve diğer ikisi iki Moğol Beyi tarafından yaptırılan binalarla rekabet edecek düzeyde bir mimarlık faaliyetiyle yapmaya çalışması, Selçuklu Banisinin mimarlık faaliyetleriyle politik yaşamının ne kadar içice olduğunu ortaya koyması açısından çok ilgi çekici bir örneği teşkil eder.

Anadolu Selçuklu Devletinin Köseadağ'daki Moğol yenilgisi sonrası oluşan ve sonucunda devletin yıkılmasıyla sonuçlanacak karmaşık siyasi yıllarının en önemli politik kişiliği ise Pervane unvanıyla bilinen Emir Mu'inü'd-Dîn Süleyman'dır. Pervane'nin siyasi kariyeri ile gerçekleştirdiği imar faaliyetleri arasında dikkati çekici bir ilişki gözlenir. Bilinen ilk binası Sinop'taki medresenin (1262-1263) kitabesinde, şehrin "...*Ali oğlu Süleyman'ın gayretiyle...*" (Ülkütaşır 1976: 120-121) yeniden fethedildiği uzun ve manzum bir ifadeyle anlatılır. Kitabede, geleneğe aykırı olarak devrin sultanı IV.Kılıçarslan'ın unvan ve lakaplarına yer verilmemiştir. 1267-68 yıllarında Mu'inü'd-Dîn Süleyman tarafından yaptırılan caminin kitabesinde de sultanın unvanlarının geçmemesi (Ülkütaşır 1976: 118-119) rastlantının ötesine geçen politik bir duruma işaret etmektedir. Mu'inü'd-Dîn Süleyman'ın, Sinop'un fethinden 1 yıl önce yaptırdığı, Merzifon'daki Caminin (1264-65) (Halil Edhem 1333/1912: 43; Bayram, 1990: 70-71) kitabesinde, sultanın isminin yer almasına karşın, Sinop'taki medrese ve caminin kitabelerinde zikredilmemesi, Mu'inü'd-Dîn Süleyman'ın hem kendini fethin yegane mümessili göstermek isteği, hem de buranın temliği konusunda anlaşmazlık yaşadığı IV.Kılıçarslan'ı sultan olarak tanımadığının açık bir ifadesidir. Bu durum aynı zamanda, siyasi gücünü direk Moğol hanına dayandıran Pervane'nin, kendi isteklerine boyun eğmeyen Selçuklu Sultanına karşı bir meydan okumasıdır. Sinop'taki yapıların kitabelerindeki ifadelerle yansıyan bu politik sürtüşme, sultanın, Mu'inü'd-Dîn Süleyman'ın organizasyonu ile gerçekleşen ölümüyle noktalanacaktır (Kaymaz 1970, 111-112).

Mu'inü'd-Dîn Süleyman'ın Merzifon'daki Camisinin kitabesinde (Halil Edhem 1333/1912: 43) sultana ait unvanlar arasında "...*soylu asil iftihar noyan...*" şeklinde bir ifade görülür ki bu Selçuklu Sultanları için kullanılan bir lakap değildir. Acaba burada Pervane esasen bağlı olduğu Moğol Hanı ve onun Anadolu nazırı Alıncak (Alıncak) Noyanı mı kastetmek istemişti? Alıncak Noyan, 1259 yılından IV.Kılıçarslan'ın öldürülmesine kadar Pervaneyle birlikte devletin idaresini Hülagu Han adına ele alan Moğol Emiridir (İbni Bibi 1996: C.II, 152, 154-155, 158, 160, 164-165). Hüseyin Hüsameddin (1986: C.II 411-412) Alıncak Noyan ile Pervane arasında kız alıp vermeden dolayı bir akrabalık da olduğunu söyler. Taşan (1979: 25) ise bugün Merzifon'a 12 km. uzaklıktaki Alıncak yerleşiminin, Alıncak Noyan'ın yönetim merkezi ve

karargâhı olduğunu söyleyerek köyün isminin de buradan geldiğini belirtir. Caminin inşa edildiği tarihler (1264-1265) de Pervane ve Alıncak Noyan'ın yoğun bir işbirliği içinde olduğu yıllardır. Söz konusu veriler, Merzifon'daki caminin kitabesinde Selçuklu sultanına ait övgüler arasında geçen bu ifadenin, aslında ülkenin fiili hâkimi olan Moğol Emirine atf yaptığını düşündürürken, Pervanenin takip ettiği reel-politiğin de ipuçlarını bizlere sunmaktadır.

Pervane'nin, Sinop'un Durağan ilçesinde yaptırdığı kervansarayı, Zilhecce 664/M. Eylül-Ekim 1266 tarihinde tamamlandığında, IV.Kılıçarslan'ın katli üzerinden henüz 2 ay geçmişti (Kaymaz 1970: 122) ve tahtta bebek yaşlardaki oğlu III.Keyhüsrev bulunuyordu. Hanın kitabesinde bebek yaştaki III.Keyhüsrev'e ithafen "...komutanların ve vezirlerin krallarının kralı..." ve Mu'inü'd-Dîn Süleyman'a ait "...en büyük pervane..."(Gökoğlu 1952: 358) şeklindeki ifadeler, henüz birkaç ay önce gerçekleşen siyasi olayın neticesindeki politik durumu anlatır mahiyettedir. Hanın yer aldığı Durağan'da oğullarına ait mimari yatırımların (Oral 1958: 385-411) bulunması, buranın sonraki dönemde de Pervane ailesi için önemini koruduğunu gösterir.

I. Alâeddin Keykubat'ın ilk eşi olan Mahperi Hatun, sultanın fethedip kendi ismiyle anılmasını istediği Alanya'nın son Bizans Beyi Kir Fard'ın kızıdır. Keykubat'ın şüpheli ölümü sonrası ortaya çıkan saltanat mücadelesinde, Sadedin Köpek ile girdiği ittifak; bu vesileyle sultanın diğer hanımı Adiliye Sultan ve ondan doğan diğer veliahd İzzeddin Kılıçarslan'ın ortadan kaldırılması, Mahperi Hatun'u Selçuklu Tarihinin en önemli kadın politik kişiliklerinden biri yapar. Mahperi Hatun'un bani kişiliği, Keykubat'ın ölümü olan 1237 yılıyla birlikte başlar. Sultan olan oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in İstanbul'daki Latin İmparatoru Baudouin'e yazdığı mektupta (Turan 1998: 403) annesinin, babasının ölümüne kadar Hıristiyan kaldığını belirtmesi dikkat çekicidir. Kocasının ölümünü müteakip, oğluna tahta geçirmek için girdiği politik mücadele, onun artık Hıristiyan kalmasına engel teşkil etmiş olmalı. Bunun dışında, oğlunun tahta çıktığında henüz 16 yaşında olması (Turan, 1998: 403) sebebiyle onun vasiliğini de üstlenmiş olması onun artık Müslüman olmasını zorunlu kılmıştır. Mahperi Hatunun hayatındaki bu yeni siyasi gelişme onun imar faaliyetlerinin de başlangıcını oluşturur. Onun ilk mimari faaliyeti Kayseri'deki kale dışındaki külliyesidir. Cami, türbe, medreseden müteşekkil 1237-38 tarihli külliye, (Akok 1967: 5-44; Karamağaralı 1976: 199-243) 1226'lara ait olduğu anlaşılan (Yurdakul 1970: 141-151) çifte hamamın hemen bitişiğine yapılmıştır. Onun ikinci yaptırdığı eser, Tokat-Zile karayolunda Pazar Bucağı yakınındaki 1238-39 tarihli Hatun Hanı'dır (Sunay 2007: 255-273). Bu yapıyı, 1239 yılına ait Yozgat-Akdağmadeni ilçesine bağlı Karamağara bucağı yakınındaki

Çiçinli Han takip eder (Erdmann 1961: C.I, 140-143). Ünlü Kadın Baninin başka kitabeli binası olmamasına karşın 1239-40 yıllarına tarihlenen dört han, Erdmann tarafından ona mâl edilir. Bunlar, Kayseri-Amasya yolu üzerindeki Çekereksu Hanı (Erdmann 1961,C.I: 56-57), Sivas-Tokat arasında Tokat Artova ilçesinin 3 km. kuzeyindeki Tahtoba Hanı (Erdmann 1961,C.I: 57-58), Sivas-Amasya arasında Yıldızeli ilçesinin yaklaşık 35 km kuzeyindeki Çiftlik Hanı (Erdmann 1961, C.I: 156-158) ve Pazar-Tokat arasında Sungurköy'ün 4 km güneyindeki İbibse Hanı (Erdmann 1961,C.I: 191-192)dir. Şurası açık ki Mahperi Hatunun bani kişiliği, siyasi hayatıyla doğrudan ilişkilidir. Sultan eşi olarak yaptırdığı hiçbir yapısının olmaması ve baniliği yaptığı binaların da, valide sultan unvanıyla politik olarak en güçlü olduğu yıllara ait olması bu duruma en büyük karineyi teşkil eder.

Kayseri'deki Çifte Kümbetler olarak bilinen yapı, Mahperi Hatunun iktidar mücadelesinde mağlup olan Adile Hatun adına, kızları tarafından yaptırılmıştır (Eldem 1982: 108-111; Özbek 2002: 65-114). H. 645/M. 1247 yılına ait yapıda yatan Adili Hatun, I.Alâeddin Keykubat'ın ikinci eşi olup Eyyubi Meliki Eyyüb bin Adil'in kızıdır. Keykubat'ın ölümü neticesinde 1237 yılında yaşanan siyasi mücadele sırasında Sadedin Köpek tarafından Ankara'ya götürülüp orada öldürülmüştür (İbni Bibi 1996, C. II: 26-28). Melike Adile 1237 yılında öldürülmesine karşın onun türbesinin yaklaşık 8 yıl sonra yaptırılmış olması manidardır. Zira melikenin türbesinin ancak 8 yıl sonra yapılması II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü ve vâfisi Mahperi Hatunun iktidarının sonlanmasıyla mümkün olabilmiştir. Nitekim 1246 yılı başlarında II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünü müteakip, kızları, annelerinin Ankara'daki mezarını Kayseri'de yaptırdıkları 1247 tarihli türbesine getirebilmişlerdir. Türbenin kitabesinde yer alan "...*şehide*..." (Türkmen 1998: 443; Akşit 2002: 239-245) tabiri doğrudan, 1237 yılında gerçekleşen politik olaya atıf yapmaktadır. Ayrıca geleneğe aykırı olarak dönemin sultanı II. İzzeddin Keykavus (II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu) un isminin kitabede zikredilmeyişi on yıl önce gerçekleşen olayın protestosuna yönelik olmalıdır. Bunun dışında türbenin 1970'li yıllara kadar bile şehrin dışında, Kayseri Ortaçağının kent dokusunu teşkil eden büyük programlı yapıların uzağında inşa edilmesi (Akşit 2002: 243) bu hüznünlü olayın neticesinde inşa edilen yapı hakkında dikkat çekici bir başka ayrıntıdır.

Ortaçağ Banisini, bir bina yaptırmaya iten sebepler nelerdir? Binaların mimari ve süsleme özelliklerinin şekillenmesinde baniler hangi noktalarda müdahil olabiliyorlardı? Mimari faaliyetler, onların kaotik siyasi yaşamlarının hangi evrelerine denk düşüyordu? Tüm bu soruların, elimizdeki maddi verilerin azlığı sebebiyle net bir cevabını verebilmek

mümkün görünmemektedir. Ancak şurası açık ki, hayır binası yaptırma konusundaki düşüncesini, İslâm dininin teşvik ettiği, ayrıca Siyasetnâmeler gibi geleneksel kuralların şekillendirdiği Ortaçağ Banisinin sadece bu sosyal ve dini kaygılarla gerçekleştirmediği anlaşılmaktadır. Ortaçağ banisinin hayırsever/sanatsever kişiliğinin, ekonomik ve siyasi kariyerinin gelişim çizgisine bağlı olarak ortaya çıkıp, kayb olduğu gözlenmektedir. Nitekim buraya konu ettiğimiz banilerin yaptırdıkları binaların tarihlerinin, onların siyasi yaşamlarının en parlak dönemlere ait olması bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- AKŞİT, A. (2002), “Melike-i Adiliye Kümbetinde Selçuklu Devri Saltanat Mücadelesine Dair İzler”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 11, Konya, s.239-245.
- AKOK, M. (1967), “Kayseri’de Hunad Mimari Külliyesinin Rölövesi”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, C. XVI, S.1, s.5-44.
- ANONİM SELÇUKNÂME. (1952), *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III*, (Yay: Feridun Nâfiz Uzlu), Ankara.
- BAYRAM S. - KARABACAK A.H. (1981), “Sahib Ata Fahrü’-d-din Ali’nin Konya İmaret ve Sivas Gök Medrese Vakfiyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. XVII, Ankara, s. 31-61.
- BAYRAM, S. (1990), “Merzifon Ulu Camisinin Yeri: Merzifon’da Türk İslâm Eserleri”, *Kültür ve Sanat*, C. 2, S. 5, s.69-77.
- BREND B. (1975), “The Patronage Of Fahraddin Ali Ibn Al-Husain and the Work of Kaluk Abd Allah in the Development of the Decoration on Portal sını Thirteenth Century Anatolia”, *Kunst des Orient*, C. X, S. 1-2, Berlin, s.160-187.
- CEZAR, M. (1983), *The Typical Commercial Buildings of the Ottoman Classical Period and the Ottoman Construction System*, İstanbul 1983, s.49-51.
- CRANE, H. (1993), “Notes on Saldjuq Architectural Patronage in Thirteenth Century Anatolia”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient*, C. 36, 1-57.
- DEMİR, M. (1996), *Türkiye Selçukluları ve Beylikler Devrinde Sivas Şehri*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, s.217-227.
- ELDEM, H.E. (1982), *Kayseri Şehri*, (hzl. K. Göde), Ankara.
- ERDMANN, K. (1961), *Das Anatolische Karavansaray, des 13.Jahrhunderts*, I, Berlin.
- GÖKOĞLU, A. (1952), *Paphlagonia, (Kastamonu, Sinop, Çankırı, Safranbolu, Bartın, Bolu, Gerede, Mudurnu, İskilip, Bafra, Alaçam ve Civarı*

Gayrimenkul Eski Eserleri Arkeolojisi, Kastamonu.

- HALİL EDHEM (1333/1912), “Merzifon’da Pervâne Muînüddin Süleyman Namına Bir Kitabe”, *TOEM*, C. 4, S.VIII/43, s. 42-52.
- HÜSEYİN HÜSAMEDDİN Abdi-Zâde (1986), *Amasya Tarihi*, C. II, Amasya.
- İBNİ BİBİ. (1996), *El Evamirü’l-Ala’iye Fi’l-Umuri’l-Ala’iye* (Selçuk Name), (hızl. M. Öztürk) C.I-II, Ankara.
- KARAMAĞARALI, H., (1976), Kayseri’de Hunad Camiinin Restitüsüyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülâhazalar”, *İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, C. XXI, s. 199-243.
- KAYMAZ, N. (1970), *Pervâne Mu’inü’l-Dîn Süleyman*, Ankara.
- ORAL, M Z. (1958), “Durağan ve Bafra’da İki Türbe” *Belleten*, C. XX, S.79, s. 385-411.
- ÖZBEK, Y. (2002), “Womwn’s Tombs in Kayseri/Kayseri Kadın Türbeleri”, *Kadın/Woman 2000*, C. 3/1, s. 65-114.
- SUNAY, S. (2007), “Tokat-Pazar Mahperi Hatun Kervansarayı”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, (Ed: H. Acun), Ankara, s. 255-273.
- TAŞAN, A.A. (1979), *Dün’den Bugüne Merzifon*, İstanbul.
- TURAN, O. (1998), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 5. Basım, İstanbul.
- TÜRKMEN, K. (1998), “Selçuklu Döneminde Kayseri’nin İmar Faaliyetlerine Katkıda Bulunan Hanımlar”, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri* (16-17 Nisan 1998), Kayseri, s. 437-451.
- ÜLKÜTAŞIR, M.Ş. (1976), “Sinop’ta Selçuklular Zamanına Ait İki Tarihi Eser”, *Türk Etnografya Dergisi*, C. XV, s. 117-124.
- WOLPER, E.S. (1995), “The Politics of Patronage: Political Change and the Construction of Dervish Logdes in Sivas”, *Muqarnas*, 12, s. 39-47.
- YURDAKUL, E. (1970), “Son Buluntulara Göre Kayseri’deki Hunat Hamamı”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. II, s. 141-151.